

UNELE REPERE AXIOLOGICE ALE BUNEI-CREDINȚE ȘI GRADUL VALORIFICĂRII EI ÎN DREPTUL POZITIV

Av. George Vlăescu

Abstract

The good faith, a concept that founded of the humanist thought of antiquity and in whose content the moral and institutional values of historical law merged, is still far from having received the recognition of modern positive law which, as we shall see, has paid far too little attention to the consistency and complexity of its value foundations.

Precisely this contrast between its prodigious historical content and what the notion represents in normative law brings with it the problem of the axiological purification of law, asking to what extent the notion serves the legal sciences and above all society.

This is why this paper aims to analyse the degree of valorisation of good faith in modern positive law, not before reviewing the overall evolution of the notion in the context of the moral values that have determined its content and purposes.

Keywords: *good faith, virtues, morality, civilization, positive law, normativism.*

1. Evoluția conceptuală a bunei-credințe în contextul valorilor morale

Pentru a avea o minima reprezentare a valorificării *bunei-credințe* în dreptul pozitiv se impune mai întâi, cum ar spune Voltaire, să ne definim termenii. În alte cuvinte, să stabilim care sunt valorilor morale și corelațiile care dau sens și conținut noțiunii. Ori, după toate probabilitățile pe care ni le oferă filosofia, doctrina juridică și jurisprudența, scopul ocrotirii și promovării valorilor morale a fost și rămâne unul subordonat securității sociale, mai exact neutralizării sau temperării egoismului și, în general, exceselor umane. Valori pe care, așa cum bine știm, gânditorii antichității s-au străduit să le circumstanțieze unor *virtuți* precum *dreptatea*¹, *curajul*, *adevărul*, *frumosul* etc. și, totodată, să le orienteze axiologic spre cele două arhetipuri categoriale ale culturii adamice: *binele* și *răul*.

Evident că, ontologic, toate asemenea valori nu puteau rămâne intacte sau imaculate în sfera reprezentării sau percepției sociale. Ele s-au manifestat de-a

¹ Credința cuiva că lucrul pe care-l face este *bun* și *corect* sau *drept*.

lungul mileniilor într-o geometrie conceptuală deosebit de complexă, de ubicuă și de fluidă, impusă de antinomiile și particularitățile fiecărei culturi, epoci și zone geografice. Putem, deci, să susținem că dinamica și versatilitatea bunei-credințe acoperă întreaga istorie universală a gândirii și acțiunii umane, astfel că evoluția noțiunii se suprapune ontogenezei omului.

Toate aceste aserțiuni ne conștientizează în primul rând asupra dificultăților pe care le ridică studiul fie și în cadrul unei singure culturi, epoci sau discipline. Ca să nu mai vorbim de lipsa unor evidențe științifice riguroase, lucru care ne obligă, ca și în cazul bunei-credințe pelasge², să recurgem la deducții și aprecieri de ordin general. În orice caz, pentru a ne debarasa de unele inconveniente, vom porni de la aserțiunea potrivit căreia virtuțile³ au ajuns pe cale gândirii articulate din sfera ritualurilor și a cutumelor în aria preocupărilor teologice, filosofice și științifice, polarizându-se în conținutul dreptului pozitiv.

O privire tematică asupra gândirii juridice romane, popor practic și mai puțin înclinat spre filosofie, însă teribil de formalist și centralizat politic, scoate în relief preocuparea acestei culturi autoritariste de a implementa buna-credință cu precădere în drept în scopul realizării binelui comun, pornind de la *pax deorum* sau învoiala cu zeii⁴. De altfel, ideea de așezare a bune-credințe în slujba binelui comun nu se află doar în centrul ideologiilor și solemnităților romane, ci stă la baza mai tuturor popoarele lumii antice. De pildă, Seneca plasează efectele bunei-cuviințe⁵ deasupra legii, iar Celsius⁶, unul dintre cei mai influenți juriști romani ai epocii clasice, definește dreptul ca fiind *o artă a binelui și a echității* („*jus est ars boni et aequi*”)⁷ căutând totodată să ridice standardul de interpretare a legii pe baza intenției și a scopului urmărit de legiuitor. În fond, inserția în dreptul pozitiv a valorilor ce sprijină noțiunea de buna-credință este semnalată *illo tempore* de mulți gânditori și oameni politici. Un exemplu constituindu-l faimosul postulat al lui Ulpian care, preluând concepția stoicilor greci și romani, definește principiile

² Într-o lucrare recentă am vorbit despre buna-credință la pelasgi (o lume care a dat startul marilor civilizații prin așezarea bunei-credințe la temelia educației). Vlăescu Ge., *Buna-credință și standardele de conduită la pelasgi, în lumina teoriilor densușiene*. În Revista Universul Juridic, nr.1 ianuarie 2023, București, Ed. Universul Juridic, <http://revista.universuljuridic.ro/2023/01/>.

³ Virtuți precum *credința* (credința bună și sinceră), *dreptatea* (aici, *dreptatea*, ca valoare morală, diferă de *dreptatea legală* sau de justiție care sunt valori situaționale), *binele*, *fidelitatea*, *onestitatea*, *cumpătarea*, *pietatea*, *curajul*, *înțelepciunea*, *adevărul*, *frumosul* etc.

⁴ Elementul central al ritului roman era *pax deorum*, adică învoiala omului cu zeii, învoială care în antichitatea timpurie îi conferea romanului siguranță și chiar îl făcea să se simtă invincibil în atingerea obiectivelor. În acest sens, Cary S., *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, Ediția a III-a, traducere de Ceaușu S., București, Ed. ALL, 2008, p. 55.

⁵ Din perspectiva tematicii analizate, noțiunile de *bună-credință* și *bună-cuviință* sunt echivalente.

⁶ Publius Juventius Celsus (67 d.Hr. - 130 d.Hr.), adept al Școlii Proculiene, a deținut mai multe funcții (pretor, consul, proconsul al Asiei ș.a.).

⁷ Molcuț E., *Drept privat roman*, Ediție revăzută și adăugită, București, Ed. Universal juridic, 2007, p. 5.

dreptului ca fiind „a trăi onorabil, a nu vătăma pe altul și a da fiecăruia ceea ce i se cuvine” („*honeste vivere, alterum non laedere suum cuique tribuere*”). Primul fiind considerat de ordin moral, iar celelalte două din domeniul dreptului. De asemenea, Iustinian recunoaște dreptului funcția sa cognitivă, de „*homo cogitans*” (omul care gândește), desigur în scop axiologic, în sens explicativ, dar și prescriptiv-normativ, spunându-ne că „știința dreptului sau jurisprudența reprezintă cunoașterea lucrurilor divine și umane” („*juris prudential est divinarum atque humanarum rerum notitia, justitiae iniquitatis scientia*”).

Din perspective semantice, majoritatea autorilor moderni au căzut de acord asupra perenității lingvistice a expresiei, stabilind că buna-crediință descinde din latină, de la „*bona fides*”, și ar fi reunit într-o formă ușor pleonastică cuvântul „*bonus*”, care înseamnă *om bun, om cinstit*, cu termenul „*fides*” care provine din verbul „*fido-ere*”, ce semnifică credință sau încredere.

Cicero, la rândul său, a definit buna-crediință ca fiind „*sinceritate în cuvinte și fidelitate în angajament*”⁸, ceea ce implică o dublă conformitate: pe de o parte, între gând și afirmație (pe care o numea *sinceritate* prin vocabula „*veritas*”) și, pe de altă parte, între afirmație și faptă („*constantia*”, adică *fidelitate*).

Am putea spune că la antici în general noțiunea de *bună-crediință* subscie moralității pelasge în sensul cel mai larg al cuvântului, fiind asociată unor concepte sau, dacă dorim (în limbaj contemporan), *valori civice*, în care noțiunea își găsește întregul reflex cauzal.

Un progres pe linia axiologică a preceptelor morale ce privesc buna-crediință și justiția îl face chiar Platon. Astfel gânditorul așază ideea de *bine* în centrul filosofiei sale, alături de *adevăr* și *frumos*, transmițându-ne faptul că binele se află deasupra adevărului și frumosului și că nu există un rang mai vrednic de o cinste așa de înaltă.⁹ De altfel, reținem că la Platon ca și la Aristotel dreptul nu este autonom, ci este subordonat moralei,¹⁰ iar Cicero, adept fervent al dreptului natural, subordonează dreptul justiției, aceasta din urmă nefiind altceva decât o etică socială¹¹, în ultimă instanță, un precept moral.

Ce este însă relevant în plan juridic din perspectiva prefacerilor în timp a *bunei-crediințe* este semnificația și impactul acesteia asupra gândirii și conduitei indivizilor. Adică, gradul de interiorizare a acelor valori necesare, după natură și interes, constituirii unor principii directe, respectiv a unor șabloane de comportament social care să orienteze viața indivizilor, a familiei și a cetății. Astfel *fides*, despre care se spune că ar fi prima sursă terminologică a noțiunii, desem-

⁸ Cicero M.T., *Despre îndatoriri*. Traducere și note de D. Popescu, București, Ed. Științifică, 1957, p. 48.

⁹ Platon, *Republica*, Opere V., București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 309.

¹⁰ Popa N., Dogaru I., Dănișor Gh., Dănișor D.C., *Filosofia dreptului. Marile curente*, Ediția a-2-a, București, Ed. C. H. Beck, 2007, p. 48.

¹¹ Popa N., Dogaru I., Dănișor Gh., Dănișor D.C., *Op.cit.*, p. 63.

nează *încrederea* în cuvântul dat, precum și *pietatea* (*pietas*). O pietate a copiilor față de părinți, o pietate față de cei apropiați, față de patrie etc., ajungându-se până într-acolo încât toate principiile care implică responsabilitatea persoanei în cadrul societății să fie considerate a fi fondate pe *încredere* (*fides*).

Chiar și în literatura germană, buna-credință ajunge să fie însușită cu același înțeles latin de „*fides*” care, la rândul său, se fundamentează pe cei doi termeni grecești, „*pisīs*”, cu sensul de *fidelitate* și „*pistis*”, *încredere*¹².

În ceea ce privește *morală*, se spune că acest termen derivă din etimonul latin „*moralis*”, cu sensul de *obicei*, adică de reguli comportamentale uzitate în mod regulat de către individ și colectivitate, reguli care, după opinia lui Guy Durand, reprezintă o „proto-legislație socială”¹³. Alți autori definesc *morală* ca fiind un ansamblu de reguli comportamentale și concepții despre bine și rău, despre just și injust, despre admisibil și interzis¹⁴ și, am adăuga noi, *dintr-un anumit spațiu administrativ-teritorial*. Spațiul fiind desigur important în configurarea moralei deoarece, așa cum în mod obiectiv reține Pascal, „*trei grade de latitudine răstoarnă toată jurisprudența*”¹⁵.

Referitor la originile conceptuale ale moralei, mulți autori o plasează în Vechiul și Noul Testament (fiind considerată un concept iudaico-creștin), luând forma unor reguli veșnice, universale și imuabile, lăsate de Creator, trăsături care au stat și la baza dreptului divin și a dreptului natural, ambele teorii eșafundate pe valori nepieritoare de o ținută morală înaltă.

În afara acestor categorii, *morală* mai încorporează și regulile care izvorăsc din obiceiuri, cutume și norme de conduită legislate (norme juridice). Precizând însă faptul că acestea din urmă sunt temporare și schimbătoare fiind ghidate după interesele și doleanțele indivizilor (norme care, în timp, au asimilat o parte a virtuților tradiționale), iar astăzi îmbracă din unghi tehnico-juridic forma așa-ziselor acte normative sau legi.

Putem deci să ne îngăduim supoziția că, de-a lungul timpului, *morală*¹⁶ a coborât din spațiul indefinit al valorilor sacrosancte, în sfera mundană asociată

¹² Reprezentanți de seamă fiind Wachter și Karl Georg Bruns.

¹³ Durand G., *Du rapport entre le droit et l'etique*. În *Themis*, vol. 20, nr. 2, 1986, p. 285.

¹⁴ Lepădat E. D., *Drept-note de curs pentru uzul studenților de la IFR*, Timișoara, Ed. Eurostampa, 2007, p. 25.

¹⁵ Bădescu V.S., *Unele considerații despre morală și dreptate în dreptul contemporan al afacerilor*. În *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 2015, p. 34. Apud Vecchio G. *Lecții de filosofie juridică*. Introducere de Djuvara M., traducere de Drăgan C. J., București, Europa Nova, 1993.

¹⁶ Termenul *morală*, conform dicționarului explicative al limbii române, mai are și alte semnificații, precum: 1. Concluzie moralizatoare desprinsă dintr-o scriere; 2. Disciplină științifică care studiază normele de comportament ale oamenilor în cadrul societății; 3. Dojană, muștrare; 4. Etică. A se vedea, DEX 2009. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/moral%C4%83>.

obiceiurilor, normelor, tradițiilor și convingerilor indivizilor, elemente care, pe cât de diverse pe atât de fluctuante și schimbătoare¹⁷.

Revenind la originea buneii-crediințe, un reputat jurist¹⁸, inspirat de un explorator al lumii etrusce, ne arată că în îndepărtata antichitate greacă și romană *buna-crediință* (*bona fides*) a avut o semnificație destul de restrânsă și nu a avut o legătură imediată cu morala. Altfel spus, buna-crediință s-ar fi raporta strict la celebrarea credinței față de zei sau la aplicarea riguroasă, în spirit absolutist, a acelor măsuri ordonate de către divinități prin tehnicile haruspiciilor. O asemenea opinie pare destul de veridică nu doar pentru predecesorii romanilor, etrusci (care, după N. Densușianu sunt pelasgi), ci și pentru antichitatea greacă de mai târziu. De pildă, Socrate, care a trăit în epoca clasică a Greciei antice, spune că oamenii trebuie să facă cu bună știință tot ceea ce le-au hărăzit zeii, iar aceștia le transmit voința lor direct sau prin oracole, fiindcă zeii nu comunică decât cu cei cărora le sunt dragi¹⁹.

De altfel, la greci și romani, ca și la celelalte popoare antice, sumerieni, egipteni, etc., *binele* rămâne legat în primul rând de credința lor în divinitate. De aceea, indiferent de locurile și începuturile istoriei, care din nefericire scapă cunoașterii umane, nu credem că ar fi o greșeală insurmontabilă dacă apreciem momentul nașterii buneii-crediințe ca fiind acela în care omul a ales să-și pună credința în mâinile divinității. Lucru care, în opinia noastră, a permis noțiunii să se refugieze de timpuriu în sistemul de valori sacramentale, valori precum încrederea, smerenia, bunătatea și mai ales în ideea supunerii față de zeii ordonatori, invincibili și nemuritori. O asemenea concluzie se poate desprinde și din pildele străvechi de înțelepciune, precum Legile belagine, Vedele etc., dar și din nenumărate opere de mai târziu, cum ar fi lucrarea „*Perșii*” a lui Eschil, în care sunt portretizate luptele grecilor contra despotismului persan. Dramaturgul închinându-și celebra-i tragedie conceptului de credință onestă în divinitate, întrucât consideră că „*vina*” atribuită perdantului Xerxes este tocmai aceea de a fi nesocotit înțelepciunea (*sophrosyne*), mergând până acolo încât să ignore încrederea în zeii și să se așeze pe sine deasupra acestora.²⁰

În orice caz, buna-crediință a vechilor comunități umane nu se putea raporta strict la ritualurile închinare încrederii și supunerii față de zei. Fără o reală și puternică componentă afectivă de natură religioasă - *crediința în divinitate* - noțiunea ar fi lăncezit fără să prindă viață. Iar o dovadă a întemeierii buneii-crediințe pe acest

¹⁷ Mai puțin schimbătoare în timp dovedindu-se cele de ordin religios și de drept natural.

¹⁸ Ciucă V. M., *Bona fides într-o nouă hermeneutică*, 20.06.2015. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/essentials/246/bona-fides-intr-o-noua-hermeneutica>. Apud. Dennis George, *Lumea etruscilor*, vol. I, Traducere de Moroianu E., prefață de Frunzetti I., București, Ed. Meridiane, 1982, p. 85.

¹⁹ Xenofon, *Amintiri despre Socrate*. Traducere de Tănăsescu G., București, Ed. Univers, 1987, p. 3.

²⁰ Eschil, *Perșii*. *Texte commentate*. Traducerea de Mirian Al., prefață de Piatkoski A., București, Ed. Albatros, 1987, p. L.

element mistic - *credință* - este și cea furnizată de celebrul și religiosul rege Numa Pompilius care, așa cum bine se știe, i-a adus ca slavă o sărbătoare și un templu, cum ne relatează Titus Liviu în celebra-i operă dedicată fondării Romei, și chiar a reușit să insufle „în inimile tuturor oamenilor atâta pioșenie, încât credința și respectul jurământului conduceau cetatea, iar nu teama de legi sau pedepse”²¹. De altfel, prin templele ridicate în cinstea zeiței Fides, romanii au contribuit la deificarea și polarizarea conceptului transformându-l treptat într-un *modus vivendi* în toate sectoarele vieții lor religioase și profane. Deși, în adâncul firii lor războinice și conservatoare, romanii au cultivat un formalism și un autoritarism păstrător de stratificări și inegalități sociale, model care potrivit cercetărilor sociologice contemporane, pe termen lung s-a proiectat într-o manieră nefastă asupra civilizațiilor umane²².

Până a se ajunge însă la o relativă laicizare a dreptului, praxisul cultelor religioase, fie că vorbim de religii monotiste, ca în cazul populațiilor avraamice, fie de religii politeiste, îmbrățișate de majoritatea popoare antice, dovedește faptul că buna-credință nu s-a rezumat doar la credința în sine, privită formal sau ritualic. Ea a fost focalizată pe o trăire cucernică, pe convingerea neclintită a societății că regulile ordonate de divinități sunt bune și că trebuie respectate cu strictețe. Tocmai în cuprinsul acestor coordonate spirituale, bine statornicite în galaxia de valori a omului antic, s-au născut și prescripțiile universale, eterne și imuabile care au stat la baza dogmelor religioase, a dreptului natural și, mai târziu, a unora dintre principiile și instituțiile dreptului modern.

De asemenea, se mai cuvine să amintim o valoare morală care și-a câștigat de timpuriu un loc binemeritat în evoluția ontologică a omului de rând, inclusiv în curentele filosofice budiste și confucianiste, și anume *toleranța*. O valoare care va fi așezată mai târziu la temelia învățăturilor creștine, consființite de Noul Testament.

În orice caz, prin trecerea la creștinism, buna-credință dobândește sub influența moralei creștine o conotație conceptuală mult mai complexă și mai pregnantă. De pildă, în definirea dreptului, patristica și scolastica, cele mai importante școli care stau la baza *teoriei originii divine a dreptului*, acceptă postulatul lui Ulpian - *a trăi decent, a nu face rău nimănui și a da fiecăruia ceea ce i se cuvine* -, însă adaugă și unele virtuți considerate proprii, precum *credința* în Dumnezeu și *pietatea*²³.

Cu toate acestea, buna-credință la care se referă creștinismul reprezintă o cerință menită să înobileze sentimentele ființei umane și, deci, să o fundamenteze conceptual, fără a se opri la hotarele celor 3 noțiuni subordonate - credința în

²¹ Titus Livius, *Ab urbe condita (de la fundarea Romei)*, Vol.1, Traducere de P. Popescu Găleşanu, București, Ed. Minerva, 1976, pp. 38-39.

²² Vlăescu Ge., *"The survival" of roman law in the comparative modern organizational structures and its impact on the decency of living*. În Revista Anale, Seria Științe Economice, Vol. XXIV, Ed. Eurostampa, 2019, pp. 159-167.

²³ Pietatea, de pildă, o întâlnim ca virtute la romani, inclusiv în teoriile ciceroniene, într-o perioadă anterioară creștinismului.

Creator, toleranța și pietatea. Ea merge mult mai departe și ne vorbește de iubirea aproapelui, chiar a dușmanului. Așadar, am ajuns în fața unei paradigme hristice care desființează orice formă de discriminare, de dispreț și de suspiciune inter-umană (și nu numai). Neutralizează orice gând sau intenție de a face rău și, în mod categoric, include *încrederea omului în seamănul său*. Sub acest ultim aspect, unul dintre distinșii autori mai sus amintiți²⁴ analizează strânsa legătură între semnificația buneii-credințe și expresia biblică „*Ferice de cei săraci în duh!*”²⁵, autorul susținând că a fi „*sărac în duh*” presupune o *încredere prezumată* în raport cu realitatea, cu factualitatea. În alte cuvinte, expresia consființește prezumția de adevăr pe care omul trebuie să o acorde afirmațiilor celuilalt, aceea de încredere, de nesuspicionare. Doar un asemenea om poate fi fericit, deoarece viața lui nu poate fi ruinată de temeri și îndoieli deșarte. Același autor mai arată că principiul prezumării buneii-credințe (*bona fides praesumitur*) s-a constituit de-a lungul timpului într-un fundament ideatic al dreptului european, pornind de la aculturația juridică a principiului, adică de la polarizarea lui dinspre cultura romană către cea iudaico-creștină sau invers²⁶.

Pe cale de consecință, putem spune că, așa cum normele religioase s-au împletit simbiotic de-a lungul timpului cu dreptul laic, nici morala, un concept care le-a reunit într-o formulă proprie, nu putea rămâne în afara procesului de transformare conceptuală, mai ales că, așa cum bine se arată în literatură, morala și dreptul își au originea în rațiunea umană²⁷.

Mai mult, morala prin elementele sale osmotice - *binele* și *echitatea* - subscrie chiar finalității dreptului, iar o asemenea idee se altoiește pe concluzia lui Giorgio Del Vecchio care spune că „*relațiile dintre morală și drept sunt așa de strânse, încât ambele categorii au esențial același grad de adevăr, aceeași valoare*”²⁸.

Așadar, dacă acceptăm morala ca reper esențial al dreptului²⁹ și nu vom încerca să ne sustragem relativismului impus naturalmente de polimorfismul celor doi termeni referențiali, *binele* și *răul*, trebuie să admitem că sensul noțiunii de *bună-credință* (deși se presupune că, la începuturi, s-a rezumat la un simplu act ritualic de credință în divinitate) a dobândit o încărcătură mozaicată de valori

²⁴ Ciucă V.M., *op.cit.*

²⁵ Noul Testament, *Cuvântarea de pe munte. Fericirile*. P.s 51.17. Prov. 16.19; 29.23. Isa. 57.15; 66.2; [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matei%205-7&version=RMNN>.

²⁶ Ciucă V.M., *op.cit.*

²⁷ Jida M.-M., *Despre aparenta contradicție dintre Drept și Morală sau O pledoarie în favoarea ideii că Dreptul izvorăște și trebuie să rezulte din Morală*, Revista online Cultura vieții.ro, 2013. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://www.culturavietii.ro/wp-content/uploads/2013/09/Despre-aparenta-contradicție-dintre-Drept-si-Morala-2011.pdf>.

²⁸ Vecchio G., *Leții de filosofie juridică*, introducere de Djuvara M., traducere de Dragan Constantin J., București, Europa Nova, 1993, p.199.

²⁹ Există și teorii care fac distincție netă între morală și drept.

morale (religioase, filosofice etc.) care i-au creionat un conținut destul de complex. O complexitate care, în urmă cu un secol și jumătate, l-a determinat pe Gaston Boissier să-și exprime convingerea că „binele și răul sunt atât de intim amestecați laolaltă în firea noastră încât rareori dăm de unul fără a da și de celălalt”³⁰. Concluzia cărturarului francez derivând din acele teze moniste ale antichității între ai cărei susținători se enumeră și Democrit, cel care ne atragea atenția asupra faptului că de acolo de unde ne vine binele, vine și răul. Iar în același sens este și Plotin care, depășind apologetica stoicilor, a înțeles răul ca pe un element ce vine în completarea întregului și care servește Universului. Este, deci, mai presus de îndoială că din vechime se conturează ideea potrivit căreia cei doi antinomi - *binele și răul* - reprezintă fiecare în parte rațiunea celuilalt și ambii împreună constituie însușirile generale ale uneia și aceleiași naturi (*natura*). Fără însă a cuteza să ne adâncim în hermeneutica acestei controversate diade, studiu care ar expanda perimetrul temei investigate, ne vom mulțumi să admitem faptul că în societate nu doar dreptul normativist (legislat) a stabilit reguli de conduită, ci și binele și răul. De aceea, buna-credință a fost privită de către juriști, și nu numai, din perspectiva acelei cerințe menite să dea satisfacție binelui privit ca interes general al comunității (ca expresie a nevoii omului de conviețuire pașnică), dar și binelui subscris interesului individual, desigur în măsura în care nu se aduce atingere celui general³¹, în timp ce rea-credință a fost înțeleasă dintr-un unghi diametral opus, ambele noțiuni avându-și ca mediator *dreptul*.

Cu toate acestea, așa cum vom arăta în cele ce urmează, această funcție onorantă a dreptului, *de mediator între valoare și comportament*³², nu a fost întodeauna realizată ireproșabil. Acesta este și motivul pentru care în societate a existat și continuă să existe și astăzi fapte interzise de morala, dar îngăduite de lege, dar și fapte morale care nu sunt obligatorii din punct de vedere legal,³³situație în care poziția bunei-credințe devine una incertă.

³⁰ Boissier G., *Cicero și prietenii săi*, traducere de Steinhardt N., București, Ed. Univers, 1977, p. 28.

³¹ Această teză susținută Herbert Spencer și agreată de științele juridice pornește de la ideea că sursa binelui constă în utilitatea unui act, teză combătută vehement de Nietzsche care, în studiul genealogiei binelui susține că „aprecierea de «bun» nu emană nicidecum de la acei care au avut de profitat de pe urma «bunătății»”. Nietzsche F., *Genealogia Moralei*, traducere de Lăzărescu D., București, Ed. Mediarex, 1996, p. 30.

³² Bădescu V.S., *op.cit.*, p. 38. Apud. Popescu S. *Despre drept și valoare, cu specială privire asupra justiției*. Comunicarea a fost prezentată la Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, București, 17 aprilie 2015, Simplificarea - imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului, pp. 10-17.

³³ Bădescu V.S., *Op.cit.*, p. 35. Apud. Vernengo R.J., *Law and Morality an Analysis of their possible relations*. În: *Law, Justice, and the State*, Edited by Karlsson M. M., Jónson Ó. P., Brynjardóttir E.M., Duncker & Humblot, Berlin, 1993, p. 61.

2. Valorificarea buneii-credințe în dreptul pozitiv modern

Dacă pentru Cizek *buna-credință* reprezintă o noțiune de maximă generalitate socială, prezervată supunerii actelor care marchează direcții de viață, asemenea relației romanice de dependență a clientelei față de patronat³⁴, pentru Louis Josserand, conceptul pare să devină unul circumscris generalității juridice. Astfel, ilustrul cercetător francez raportează *buna-credință* la fundamentele subiective ale actelor juridice, evident la modul extins, afirmând că „*mobilele justificative ale actelor juridice se rezumă la această noțiune generală de bună credință în care se topesc până își pierd individualitatea*”³⁵.

Printr-o asemenea conceptualizare, care în plan doctrinar a dobândit o remarcabilă apreciere axiologică, Josserand a reușit să devoaleze din unghi juridic nu doar relevanța în sine a buneii-credințe, ci și vocația sa **universală**, aceea de mobil justificativ al *actelor juridice în ansamblul lor*, recunoscându-i astfel noțiunii o trăsătură cinetică și truvabilă în toate ramurile dreptului.

Și, totuși, așa cum am putut vedea, buna-credință nu s-a putut sustrage universului ei moral și psihologic extrem de felurit. Tocmai pentru a pune ordine în această mozaicitate de valori lăuntrice (ordine impusă din perspectiva juridicizării efectelor lor), în urmă cu numai 4 decenii, un reputat specialist român³⁶ sublinia faptul că buna-credință este sinonimă cu acele fapte psihologice care intră în alcătuirea *onestității* și care sunt conforme cu normele morale.³⁷ De asemenea, autorul evidențiază și faptul că onestitatea este alcătuită, la rândul ei, din valori precum *loialitatea, prudența, ordinea și temperanța* (cumpătarea, chibzuința), valori care odată transpuse în sfera dreptului devin valori juridice, adică elemente ale buneii-credințe.

Aceste aserțiuni doctrinare au fost însă prea puțin relevante din unghi practic, deoarece soarta juridică a buneii-credințe, fusese deja hotărâtă la nivelul sistemului de drept, de raportul dintre *drept și morală*. Spunem aceasta deoarece în secolul trecut, ca și în cel actual, modul de concepere a *dreptului* – un actor configurator al buneii-credințe – a fost marcat de rezultatul aprigei dispute dintre teoriile pozitivistice de tip kelsian, care au pledat pentru epurarea dreptului de valorile sale morale și cele non-pozitivistice, adepte ale strânsei legături dintre drept și asemenea valori. Cum însă teoriile kelsiene au ieșit învingătoare, era de așteptat ca patrimoniul moral al buneii-credințe și implicit al echității să sufere transformări, inclusiv din perspectiva câmpului de aplicare.

Așa se și explică faptul că gândirea doctrinară grefată pe teoriile non-pozitivistice ale dreptului natural nu s-a reflectat în mod prea fericit în

³⁴ Cizek E., *Mentalités et institutions politiques romaines*, Paris, Fayard, 1990, p. 36.

³⁵ Josserand L., *Les mobiles dans les actes juridiques de droit privé*, Paris, Ed. Dalloz, 1928, p. 209.

³⁶ Gherasim D., *Buna-credință în raporturile juridice civile*, București, Ed. Academiei RSR, 1981, p. 9.

³⁷ Asemenea fapte psihologice le putem numi *valori morale*.

cuprinsul operelor legislative. Altfel spus, legislația nu a alocat bunei-credințe o definiție sau o reglementare pe măsura dimensiunii revendicate de propria-i valoare. Aici, ne referim desigur atât la legislația internațională, cât și la legislațiile interne ale statelor, deci și la România, aceasta din urmă fiind criticată în cauza Păduraru contra României - chiar pentru faptul că dificultatea cu care se confruntă speța este consecința „lipsei unei definiții clare și coerente a bunei-credințe și a unei metode uniforme de apreciere a sarcinii și a obiectului probei acesteia”³⁸.

Adevărul este că, în cazul mai sus exemplificat, instanța europeană s-a referit doar la rolul de criteriu de interpretare al bunei-credințe, abordare care este întâlnită și în alte legislații (Codul civil german, Codul uniform comercial al SUA și chiar Codul civil român) și nicidecum la plenaritatea reglementării ei și nici la ideea de principiu de drept sau de normă generală de drept. De altfel, lucrurile se prezintă asemănător, cu mici diferențe de nuanțe, și în cadrul altor sisteme de drept. De pildă, la nivelul sistemelor de drept francez, german, olandez, care operează cu o divizare a bunei-credințe în obligația de *loialitate* și de *cooperare* (în jurisprudența franceză conturându-se chiar și principiul fraternității)³⁹. Aceeași sursă ne mai arată și faptul că buna-credință este evaluată, din perspectiva concepției nord-americane, prin excluderea relei-credințe, iar Codul civil din Quebec (din Canada), sursă de inspirație a legiuitorilor mai multor state, utilizează chiar noțiunea în sens larg, considerând-o ca fiind o *normă de comportament ideal*.

În orice caz, dacă sub aspectul lămuririi conținutului noțiunii, legiuitorul nu a stăruit, constatăm un progres timid al extinderii ariei sale de aplicare. O extindere care din păcate arareori a depășit ramura dreptului civil. Este cazul articolelor 2 și 3 din Codul civil elvețian unde principiul bunei-credințe a reprezentat încă de la începutul secolului trecut, o regulă obligatorie pentru exercitarea tuturor drepturilor și pentru executarea obligațiilor. Cu o întârziere de aproape un secol, exemplul Elveției a fost urmat și de România⁴⁰.

Așadar, în pofida unor tendințe doctrinare de promovare a bunei-credințe ca normă generală de drept, noțiunea a rămas, inclusiv pe teritoriul României, tributară extraneității juridice inițiale și concepției selective a Codului civil napoleonian. O asemenea concluzie se desprinde nu doar din faptul că noțiunea nu ar fi fost definită legislativ (sub aspectul elementelor sale constitutive), cât mai ales pentru că a fost circumscrisă fragmentar de către legiuitor doar anumitor materii sau contexte (ipoteze). În alți termeni, noțiunea a fost recunoscută de legislativ în sfera dreptului civil și pe alocuri în dreptul public, îmbrăcând astfel fie varii forme

³⁸ Apud. Noșlăcan M., *Buna credință și teoria aparenței în drept*, p. 277. [vizitat la 20.07.2019]. Disponibil online: <https://www.studocu.com/ro/document/universitatea-de-vest-din-timisoara/teoria-si-practica-medierii/buna-credinta-si-teoria-aparentei-in-drept/11360142>.

³⁹ Floare M. I., *Considerații de drept comparat privind conceptele îngemănate de „bună-credință” și „rea-credință” în materie contractuală*. În *Revista Română de Drept Privat* nr. 2/2014, pp. 104-147.

⁴⁰ Codul civil român, adoptat prin Legea nr. 287 din 17 iulie 2009, conține, la art. 14, o reglementare identică cu a Codului elvețian.

conceptuale în cadrul interpretării unor principii de drept, fie forma unor cerințe normative circumscrise doar anumitor acte și instituții juridice, după cum urmează:

a) În cadrul unor *principii generale sau fundamentale de drept*⁴¹. Se știe că, în drept, *principiul echității și justiției*⁴² este de ordin general, iar în cadrul acestuia atât echitatea cât și justiția sunt valori de esență morală și, deci, cel puțin în plan teoretic, ele nu se pot debarasa de buna-crediință.

De asemenea, în materia drepturilor omului, majoritatea constituțiilor liberale ale lumii moderne (inclusiv cea a României⁴³) recunosc într-o formă sau alta drepturile și îndatoririle fundamentale ale omului, condiționându-le exercițiul de existența buneii-crediințe. *Mutatis mutandis*, exercitarea prerogativelor puterii publice trebuie să aibă loc cu respectarea buneii-crediințe, iar *principiul proporționalității*, creație a jurisprudenței europene (opozabilă României), care în ultimele decenii a dobândit o impresionantă ascensiune, vine și el să sprijine garantarea valorilor aplicative ale acesteia.

b) În cadrul unor *principii de ramură*. De pildă, în lumea juridică este de notorietate faptul că buna-crediință este un *principiu fundamental al dreptului civil*, în sensul că ea este prezumată și ocrotită în raporturile juridice civile⁴⁴, iar Curtea Constituțională a României opiniază că buna-crediință reglementată de coduri reprezintă o transpunere a dispozițiilor constituționale⁴⁵, insuflându-i astfel o notă incertă de supremație în ierarhia ordinii juridice.

c) Buna-crediință ca *cerință normativă a unor acte și instituții juridice*. La nivelul ramurii dreptului civil este bine știut faptul că buna-crediință este recunoscută de legislațiile statelor lumii sub aspect contractual și într-o mai mică măsură extra-contractual, astfel:

- în *raporturile extracontractuale* este statuată regula dobândirii proprietății asupra bunurilor mobile și imobile prin uzucapiune de către constructorul de

⁴¹ După unii autori, principiile generale se disting de cele fundamentale (Beleiu Gh., *Drept civil român - Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. Ediția a 10-a, revăzută și adăugită de Nicolae M. și Trușcă P., București, Ed. Universul Juridic, 2005, pp. 18-24), în timp ce alți autori consideră că *principiile fundamentale* fac parte din categoria *principiilor generale* (Ceterchi I., Craiovan I., *Introducere în Teoria Generală a Dreptului*, București, Ed. ALL, 1998, p. 31).

⁴² Există și autori care consideră că *principiul echității* este același cu cel al *justiției*, iar buna-crediință reprezintă una din dimensiunile justiției, alături de legalitate și egalitate (Mihai Gh., Motica R., *Fundamentele dreptului*, București, Ed. All Beck, 1997, pp. 131-133), în timp ce alți autori tratează echitatea și justiția ca principii separate (Mazilu D. *Tratat de Teoria Generală a Dreptului*, Ediția a II-a, București, Lumina Lex, 2007, pp. 178-183).

⁴³ Art. 57 din Constituția României, al cărei conținut este preluată și de Codul civil, art.14, cu privire la persoanele fizice și juridice.

⁴⁴ Dogaru I., Cercel S., *Drept civil. Partea general*, București, Ed. C.H. Beck, 2007, p. 21.

⁴⁵ *Pacta sunt servanda* este și unul dintre cele mai vechi principii fundamentale ale dreptului internațional.

bună-credință, precum și cea a dobândirii fructelor de către posesorul unui bun prin accesiuone imobiliară artificială;

- în *raporturile contractuale*, principiul *pacta sunt servanda* este unul dintre cele mai vechi.⁴⁶ El s-a format pe cale cutumiară și reprezintă reflecția în plan juridic a noțiunii de bună-credință ce stă la baza încheierii și executării actelor juridice. Un principiu care, potrivit legii civile, generează atât obligația generală de a acționa cu bună-credință în etapa precontractuală (a negocierii), dar și ulterior (în etapa executării contractului). Spre exemplu, în materia vânzării bunului altuia, buna-credință presupune convingerea *eronată* a dobânditorului că vânzătorul este adevăratul proprietar al bunului transmis. Aici își găsește locul și teza *proprietarului aparent*, conform căreia actele de înstrăinare a imobilelor, dacă au fost încheiate cu bună-credință, își vor păstra valabilitatea chiar și în situația anulării actelor precedente⁴⁷. În realitate însă, teza se înscrie în teoria mai amplă a *aparenței în drept* (*error communis facit ius*)⁴⁸ care, în opinia regretatului profesor Ion Dogaru, constă în „*a recunoaște eficacitatea juridică a unor acte care nu sunt pe deplin conforme condițiilor strict juridice și care, din acest motiv, ar trebui să fie nule, dar sunt încheiate cu bună-credință și cu prudență sporită*”⁴⁹.

O instituție diametral opusă bunei-credințe este și dolul, adică, reaua-credință (*mala fides*) exercitată prin viclenie, manopere dolosive, precizând faptul că dolul, fără a se confunda cu fraudă la lege, poate fi viciu de consimțământ nu doar în raporturile contractuale, ci și în privința oricărui alt act juridic, patrimonial sau nepatrimonial, unilateral sau bilateral etc.⁵⁰.

De altfel, tandemul buna/reaua-credință este întâlnit și în materia dreptului procesual civil și penal (din perspectiva exercitării drepturilor procesuale), dar și în dreptul penal unde prezumția bunei-credințe, potrivit instanței constituționale, își are corespondentul în prezumția de nevinovăție, ambele, spune instanța, putând fi răsturnate prin stabilirea vinovăției inculpatului⁵¹. Cu toate acestea vinovăția în

⁴⁶ Decizia nr.358 din 16 iunie 2020, Î.C.C.J., publicată în M. Of. nr. 902 din 5 octombrie 2020.

⁴⁷ Această excepție de la regulă (principiu de ocrotire al bunei credințe) este recunoscut de legislație și jurisprudență și presupune întrunirea a 3 cerințe: a) actul translativ de proprietate să fie cu titlu oneros; b) terțul dobânditor să fi fost într-o eroare comună și de neînălțurat cu privire la calitatea de proprietar a înstrăinătorului; c) terțul dobânditor să fi fost de bună-credință. Decizia nr. 2089 din 13 decembrie 2016, Î.C.C.J., secția a II-a civilă.

⁴⁸ Teoria *aparenței în drept* s-a constituit ca o excepție de la normele care guvernează nulitățile și, după cei mai mulți autori, este de sorginte pretoriană avându-și punctul de plecare într-un text din Digestele lui Ulpian, unde este descrisă povestea unui sclav (Barbaries Philippus), fugit de la stăpân și ajuns pretor. Punându-se problema validității actelor încheiate de către falsul pretor s-a luat măsura păstrării aparențelor și a menținerii actelor.

⁴⁹ Dogaru I., *Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice*, București, Ed. All Beck, 2002, p. 158.

⁵⁰ Ban F.-C., *Dolul*. În Revista Anale seria drept, Volumul XXVIII, Timișoara, Ed. Mirton, 2019, p. 26.

⁵¹ Considerentele C.C.R. expuse în cuprinsul Deciziei nr.58 din 23 martie 2000, decizie publicată în M. Of. nr. 228 din 23.05. 2000.

forma culpei este cea mai ușoară – când făptuitorul nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să-l prevadă –, lucru care demonstrează că buna-credință, chiar și restrânsă la noțiunea de *necunoaștere* a rezultatelor faptei săvârșite, este pedepsită de legea penală din perspectiva neglijenței, deoarece făptuitorul *trebuia și putea* să prevadă. Prin urmare, latura subiectivă a infracțiunii în diferitele ei grade de exprimare a vinovăției, intenția (directă și indirectă) și culpa (cu sau fără prevedere), reprezintă, în principiu, sediul relei-credințe, adică opusul noțiunii.

Ori toate aceste reglementări disparate ne aduc în fața unei alte interogații și anume dacă *buna-credință*, în sens ei larg, ar putea fi definită ca o racordare a conduitei umane la cerințele actelor normative în vigoare?! Cu siguranță răspunsul este afirmativ în măsura în care actele normative ar răspunde exigențelor și finalității dreptului, evident ale unui drept autentic.

Credem că o asemenea precizare este importantă în raport cu praxisul general al societății noastre trecute și actuale. Spunem aceasta deoarece, așa cum bine se știe, a existat și continuă să existe și astăzi tendințe tot mai dominante ale societății de a favoriza, în special prin sistemele educaționale, un comportament de subordonare mecanicistă față de voința legislativă a organului *făuritor de legi*. Ori aceasta nu reprezintă altceva decât un atentat la libertatea de conștiință, respectiv o amputare a esenței *bunei-credințe* într-o societate care nu dorește decât să traiască în spiritul democrației și al libertății. Fiindcă nu trebuie să uităm că întreaga istorie universală este încorsetată de exemple în care legile s-au manifestat ca expresii ale inechităților sociale, iar în unele cazuri s-au dovedit inumane la nivelul cel mai profund. De pildă, marele umanist renașcentist Tommaso Campanella, premergător al teoriilor carteziene și kantiene, prezintă în *Cetatea Soarelui*, un memorabil protest față de abuzurile generate de legi și de sistemele de justiție, motiv pentru care a fost întemnițat la ani grei⁵². Sub impulsul acelorași nedreptăți, Kant, raportându-se la conștiință, ne vorbește de un „tribunal suprem” al moralei⁵³. De asemenea, D. Defoe⁵⁴, J.J. Rousseau⁵⁵, Montesquieu⁵⁶, dar și Ed. Burke condamnă temeinic justiția și sistemul legislativ, acuzându-le inclusiv de faptul că se fac vinovate de „degenerarea” societății umane, deoarece spune ilustrul gânditor irlandez „...îi protejeze pe cei bogați împotriva celor mulți și săraci, aducând pe lume și făpturile cele mai dezgustătoare dintre toate, avocații”⁵⁷. În celebra-i lucrare, „Principiile

⁵² Gulian C.I., *Introducere în istoria filozofiei moderne*, București, Ed. enciclopedică română, 1974, pp. 61-63.

⁵³ Kant I., *Metafizica moravurilor*, traducere de Croitoru R., București, Ed. Antet Revolution, 2013, p. 278.

⁵⁴ Defoe D., *Jurnal din anulul ciumei*, traducerea și prefața de Ralian A., București, Ed. Minerva, 1980, p. X.

⁵⁵ J.J. Rousseau., *Contractul social*, traducere de Stahl H.H., București, Ed. Științifică, 1957, p. 81.

⁵⁶ Montesquieu, *Scrisori persane. Caiete*, traducere de Ștefan Popescu, prefațată de Irina Eliade, București, Ed. Minerva, 1970, pp. XXVIII-XXIX.

⁵⁷ Burke Ed., *Despre sublim și frumos*, traducere de Teodorescu A. și Bantaș A., prefață de Grigorescu D., București, Ed. Meridiane, 1981, p. 9.

filosofiei dreptului”, Hegel dă în vileag una dintre plăgile moștenite ale justiției pe care le consideră ca fiind cele mai grave: *formalismul*. Mai aproape de zilele noastre, avem nenumărate exemple: legile de la Nürnberg (rasiale), legile capitaliste (susținătoare ale discriminării pe criterii de *capital* și care abundă și astăzi), legile comuniste (care au sprijinit discriminarea pe criterii de *clasă*). Și, nu în ultimul rând, recidivarea în organismul societății contemporane într-o formă destul de malignă, a *formalismului hegelian*⁵⁸, mai exact propagarea unui juridism de proporții nemaîntâlnite, un juridism aproape irespirabil⁵⁹.

În concluzie, din perspectiva raportului dintre regulă și destinatarul acesteia, a da satisfacție noțiunii de bună-credință nu înseamnă implicit a respecta legea (ca act normativ), ci *dreptul*, din păcate recunoscut doar la nivel teoretic. El este singurul candidat veritabil pentru ocuparea poziției supreme într-o societate liberală⁶⁰.

Cu toate acestea, concepția kelsiană, care identifică *actul normativ* cu *dreptul* (un drept golit de fundamentele sale morale, filosofice și sociale) sau mai bine-zis cu *statul*, guvernează cu o forță teribilă sistemele juridice ale lumii contemporane. Chestiune care ne poate readuce în ipoteza automatismului supunerii față de lege, experimentat deja în istoria recentă. De pildă, profesorul Ștefan Munteanu, analizează cu multă acribie investigațiile cercetătorului german Robert Alexy⁶¹, pledând pentru conexiunea elementelor de morală în definirea conceptului de drept⁶². De asemenea, M. Djuvara reține că „*progresul constă într-o armonizare a dreptului cu morala și o influențare tot mai puternică a lor*”⁶³. În timp ce numeroși juriști contemporani văd ca fiind imperativă integrarea normelor morale în sistemul juridic, apreciind că dreptul fără morală înseamnă doar forță⁶⁴.

⁵⁸ Hegel G.W.F., *Principiile filosofiei dreptului*, traducere de Bogdan V. și Floru C., București, Ed. Academiei, 1969, p. 252.

⁵⁹ În acest sens, François L., *Le problème de la sécurité juridique, lucrarea La sécurité juridique*, Ed. Jeune Barreau de Liège, Liège, 1993, p. 10, Duțu M., *De iustitia et de iure sau despre nevoia reabilitării ideii de drept*. [vizitat la 21.02.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/essentials/1282/de-iustitia-et-de-iure-sau-despre-nevoia-reabilitarii-ideii-de-drept>, Pivniceru M.-M., Tudose M., *Efectele juridicizării și ale judiciarizării, ca fenomene sociale, asupra eficacității jurisdicționale*. [vizitat la 21.02.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/174818/effectele-juridicizarii-si-ale-judiciarizarii-ca-fenomene-sociale-asupra-eficacitatii-jurisdictionale.html>, Marga A., *Juridismul ca maladie a justiției*. [vizitat la 21.02.2021]. Disponibil online: <https://www.cotidianul.ro/juridismul-ca-maladie-a-justitiei/> ș.a.

⁶⁰ Problematika dintre lege, ca normă juridică legislată, și drept este una mult prea complexă pentru a fi subiacentă prezentei teme.

⁶¹ Robert Alexy., *Conceptul și validitatea dreptului*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2008, p. 11.

⁶² Munteanu Șt., *Robert Alexy și critica Filosofiei Pozitiviste a Dreptului*. În *Acta Universitatis George Bacovia*. Juridica, Volume 4, Issue 1/2015. [vizitat la 10.04.2021]. Disponibil online: <https://www.ceol.com/search/article-detail?id=289458>

⁶³ Djuvara M., *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, București, Ed. All Beck, 1999, p. 376.

⁶⁴ Popescu S., *Teoria generală a dreptului*, București, Ed. Lumina Lex, 2000, p. 128.

3. Concluzii

Așa cum am putut vedea, zestrea antropologică a *bunei-crediințe* a constat în acumularea unei pleiade prodigioase de valori care în cele din urmă s-au distanțat de aproape tot ceea ce noțiunea a ajuns să reprezinte în dreptul normativist. Lucru care în mod cert nu servește dreptului și nici societății și, în dovedirea acestui aspect, am putea exemplifica configurarea celor 2 mari crize instituționale postmoderne:

Cea de natură educațională, care ne arată că societatea prin mecanismele și instituțiile ei școlare nu au făcut o prioritate din buna-crediința și moralitate⁶⁵. înlocuind valorile fundamentale cu *competențele*, cerute în principiu de așa-zisa piață a muncii, într-o pragă-dialectică numită impropriu „*competitivitate*”. Astfel că în școlile de astăzi nu există discipline obligatorii centrate pe asemenea noțiuni, deși până spre mijlocul secolului XIX buna-cuviință s-a predat obligatoriu în școli, sub diverse denumiri (autorul primului manual fiind chiar celebrul muzician Anton Pann⁶⁶).

Și a doua de natură juridică, dat fiind repudierea buneii-crediințe de către dreptul contemporan din matca ei naturală, filosofică și morală și transformarea ei într-o expresie juridică contextuală, procustiană și sincretică. Ceea ce, finalmente, a condus la juridicizarea și judiciarizarea dreptului și a societății⁶⁷. Așa se face că sistemele noastre legislative care au înrăurit conceptele juridice postbelice, în special sub impactul teoriilor kelsiene, au claustrat șansele valorificării noțiunii în dreptul pozitiv sub dublu aspect. Pe de o parte, i-au redus drastic conținutul la nivelul *cunoașterii* și ne referim la cunoașterea actului sau a faptului juridic (în sens tehnic și restrâns) de către subiectul de drept. Pe de altă parte, *i-a prezeroat anumite acte sau domenii*, restrângându-i astfel efectele într-un câmp aplicativ versatil și limitat, de regulă contractual. Ori, pentru depășirea acestor neajunsuri, nu trebuie decât ca dreptul să înapoieze buneii-crediințe valorile morale și tradiționale confiscate. Un *restituto* care ar face din buna-crediință un veritabil candidat, poate cel mai îndreptățit, la rangul de principiu fundamental al dreptului cu consecința recunoașterii noțiunii ca cerință generală a validității actelor și faptelor juridice, indiferent de ramură.

Încheiem prin reafirmarea convingerii că prin integrarea buneii-crediințe în drept putem aspira la un *drept* cu un standard mai înalt de autenticitate. Adică la un drept care să se poată ridica la nivelul așteptărilor unei societăți democratice și

⁶⁵ În acest sens, Smochină A., Vlăescu Ge., *Educația- determinant primordial al asigurării dreptului constituțional la un trai decent*. În Revista de Studii juridice universitare, nr.3-4, Chișinău, 2018, pp. 85-94.

⁶⁶ Manualul se intitulează „*Hristoitie au școala moralului care învață toate obiceiurile și năravurile cele bune*”, apărut în anul 1834 într-o ediție îngrijită de Nicolae Mecu.

⁶⁷ Vlăescu Ge., „*Juridismul - un pericolul care vine din partea dreptului*”. În Revista de Studii juridice universitare, nr. 3-4, Chișinău, 2018, pp. 146-154.

mai ales la înălțimea axiologică a universalității sale conceptuale. Alminteri, spunem noi, pe lângă periclitarea finalității dreptului, mottoul lumii contemporane ar putea deveni doleanța pe care Diogene, cu lampa în mână, o rostea pe străzile Atenei: „*Caut un om cinstit!*”

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ban F.-C., *Dolul*. În: Revista Anale seria drept. Volumul XXVIII, Timișoara, Ed. Mirton, 2019;
2. Bădescu V.S., *Unele considerații despre morală și dreptate în dreptul contemporan al afacerilor*. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2015;
3. Beleiu Gh., *Drept civil român – Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*. Ediția a 10-a, revăzută și adăugită de Nicolae M. și Trușcă P., București, Ed. Universul Juridic, 2005;
4. Boissier G., *Cicero și prietenii săi*. Traducere de Steinhardt N., București, Ed. Univers, 1977;
5. Burke Ed., *Despre sublim și frumos*. Traducere de Teodorescu A. și Bantaș A., prefață de Grigorescu D., București, Ed. Meridiane, 1981;
6. Cary S., *Istoria Romei până la domnia lui Constantin*, Ediția a III-a. Traducere de Ceaușu S. București, Ed. ALL, 2008,
7. Ceterchi I., Craiovan I., *Introducere în Teoria Generală a Dreptului*, București, Ed. ALL, 1998;
8. Cicero M.T., *Despre îndatoriri*. Traducere și note de D. Popescu, București, Ed. Științifică, 1957;
9. Ciucă V. M., *Bona fides într-o nouă hermeneutică*. 20.06.2015. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/essentials/246/bona-fides-intr-o-noua-hermeneutica>;
10. Cizek E., *Mentalités et institutions politiques romaines*, Paris, Fayard, 1990;
11. Codul civil român adoptat prin Legea nr. 287 din 17 iulie 2009, publicată în M.Of. nr. 511 din 24 iulie 2009 (republicat în M. Of., partea I, nr. 505 din 15 iulie 2011);
12. Constituția României, publicată în M. Of., Partea I, nr. 233 din 21 noiembrie 1991 și republicată în M. Of., nr. 767 din 31 octombrie 2003;
13. Decizia nr. 358 din 16 iunie 2020, Î.C.C.J., publicată în M. Of. nr. 902 din 5 octombrie 2020.
14. Decizia nr. 2089 din 13 decembrie 2016, Î.C.C.J., secția a II-a civilă;
15. Decizia nr. 58 din 23 martie 2000, C.C.R., publicată în M.Of. nr. 228 din 23.05. 2000;
16. Defoe D., *Jurnal din anulul ciumei*. Traducerea și prefața de Ralian A., București, Ed. Minerva, 1980;

17. DEX 2009. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://dexonline.ro/definitie/moral%C4%83>;
18. Dennis Ge., *Lumea etruscilor*, vol. I. Traducere de Moroianu E., prefață de Frunzetti I., București, Ed. Meridiane, 1982;
19. Djuvara M., *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, București, Ed. All Beck, 1999;
20. Dogaru I., *Drept civil. Idei producătoare de efecte juridice*, București, All Beck, 2002;
21. Dogaru I., Cercel S. *Drept civil. Partea general*, București, Ed. C.H. Beck, 2007;
22. Durand G., *Du rapport entre le droit et l'etique*. În *Themis*, vol. 20, nr. 2, 1986;
23. Duțu M., *De iustitia et de iure sau despre nevoia reabilitării ideii de drept*. [vizitat la 21.02.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/essentials/1282/de-iustitia-et-de-iure-sau-despre-nevoia-reabilitarii-ideii-de-drept>;
24. Eschil. *Perșii. Texte commentate*. Traducerea de Mirian Al., prefață de Piatkoski A. București: Ed. Albatros, 1987;
25. Floare M. I., *Considerații de drept comparat privind conceptele îngemănate de „bună-crediță” și „rea-crediță” în materie contractuală*. În *Revista Română de Drept Privat* nr. 2/2014, pp. 104-147;
26. François L., *Le problème de la sécurité juridique, lucrarea La sécurité juridique*, Ed. Jeune Barreau de Liège, Liège, 1993;
27. Gherasim D., *Buna-crediță în raporturile juridice civile*, București, Ed. Academiei RSR, 1981;
28. Gulian C.I., *Introducere în istoria filozofiei moderne*, București, Ed. Enciclopedică română, 1974;
29. Hegel G.W.F., *Principiile filozofiei dreptului*. Traducere de Bogdan V. și Floru C., București, Ed. Academiei, 1969, p. 252;
30. Jida M.-M., *Despre aparenta contradicție dintre Drept și Morală sau O pledoarie în favoarea ideii că Dreptul izvorăște și trebuie să rezulte din Morală*. *Revista online Cultura vieții.ro*, 2013. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://www.culturavietii.ro/wp-content/uploads/2013/09/Despre-aparenta-contradicție-dintre-Drept-si-Morală-2011.pdf>;
31. Jossierand L., *Les mobiles dans les actes juridiques de droit privé*, Paris, Ed. Dalloz, 1928;
32. Kant I., *Metafizica moravurilor*, traducere de Croitoru R., București, Ed. Antet Revolution, 2013,
33. Lepădat E. D., *Drept-note de curs pentru uzul studentilor de la IFR*, Timișoara, Ed. Eurostampa, 2007,
34. Marga A., *Juridismul ca maladie a justiției*. [vizitat la 21.02.2021]. Disponibil online: <https://www.cotidianul.ro/juridismul-ca-maladie-a-justitiei/> ș.a.;
35. Mazilu D., *Tratat de Teoria Generală a Dreptului*, Ediția a II-a, București, Lumina Lex, 2007, pp. 178-183;

36. Mihai Gh., Motica R., *Fundamentele dreptului*, București, Ed. All Beck, 1997;
37. Molcuț E., *Drept privat roman*, Ediție revăzută și adăugită, București, Ed. Universal juridic, 2007;
38. Montesquieu, *Scrisori persane. Caiete.*, traducere de Ștefan Popescu, prefațată de Irina Eliade, București, Ed. Minerva, 1970, pp. XXVIII-XXIX;
39. Munteanu Șt., *Robert Alexy și critica Filosofiei Pozitiviste a Dreptului*. În Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, Volume 4, Issue 1/2015. [vizitat la 10.04.2021]. Disponibil online: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=289458>;
40. Nietzsche F., *Genealogia Moralei*, traducere de Lăzărescu D., București, Ed. Mediarex, 1996;
41. Noșlăcan M., *Buna credință și teoria aparenței în drept*. [vizitat la 20.07.2019]. Disponibil online: <https://www.studocu.com/ro/document/universitatea-de-vest-din-timisoara/teoria-si-practica-medierii/buna-credinta-si-teoria-aparenței-in-drept/11360142>;
42. Noul Testament. [vizitat la 20.05.2021]. Disponibil online: <https://www.biblegateway.com/passage/?search=Matei%205-7&version=RMNN>;
43. Platon, *Republica*, Opere V., București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1986;
44. Pivniceru M.-M., Tudose M., *Efectele juridicizării și ale judiciarizării, ca fenomene sociale, asupra eficacității jurisdicționale*. [vizitat la 21.02.2021]. Disponibil online: <https://www.juridice.ro/174818/efectele-juridicizarii-si-ale-judiciarizarii-ca-fenomene-sociale-asupra-eficacitatii-jurisdicționale.html>;
45. Popa N., Dogaru I., Dănișor Gh., Dănișor D.C., *Filosofia dreptului. Marile curente*, Ediția a-2-a, București, Ed. C.H. Beck, 2007;
46. Popescu S., *Despre drept și valoare, cu specială privire asupra justiției*. Comunicarea a fost prezentată la Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, București, 17 aprilie 2015, Simplificarea - imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului, pp. 10-17;
47. Popescu S., *Teoria generală a dreptului*, București, Ed. Lumina Lex, 2000;
48. Robert Alexy, *Conceptul și validitatea dreptului*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2008, p. 11;
49. Rousseau J.J., *Contractul social*, traducere de Stahl H.H., București, Ed. Științifică, 1957;
50. Smochină A., Vlăescu Ge., *Educația- determinant primordial al asigurării dreptului constituțional la un trai decent*. În: Revista de Studii juridice universitare, nr. 3-4, Chișinău, 2018, pp. 85-94;
51. Titus Livius, *Ab urbe condita (de la fundarea romei)*, Vol.1, traducere de P. Popescu Găleşanu, București, Ed. Minerva, 1976;
52. Vecchio G., *Leții de filosofie juridic.*, București, Europa Nova, 1993;

53. Vernengo R.J., *Law and Morality an Analysis of their possible relations*, În *Law, Justice, and the State*, Edited by Karlsson M. M., Jónson Ó. P., Brynjardóttir E.M., Duncker & Humblot, Berlin, 1993;

54. Vlăescu Ge., *Buna-credință și standardele de conduită la pelasgi, în lumina teoriilor densușiene*. În *Revista Universul Juridic*, nr. 1/ianuarie 2023, București, Ed. Universul Juridic, <http://revista.universuljuridic.ro/2023/01/>;

55. Vlăescu Ge., „*The survival*” of roman law in the comparative modern organizational structures and its impact on the decency of living. În *Revista Anale, Seria Științe Economice Vol. XXIV*, Ed. Eurostampa, 2019;

56. Vlăescu Ge., „*Juridismul - un pericolul care vine din partea dreptului*”. În *Revista de Studii juridice universitare*, nr. 3-4, Chișinău, 2018, pp. 146-154;

57. Xenofon, *Amintiri despre Socrate*, traducere de Tănăsescu G., București, Ed. Univers, 1987.